

HÍRMONDÓ

MELLÉKLET

ZSIDÓ KULTÚRA

Ő volt a családom

Beszélgetés **Benedekné Köves Hajnalkával** BIG munkásságáról, családjáról és közös életükről.

Benedek István Gábor tavaly októberben lett volna 85 éves. Sajnos a feltételes mód indokolt.

BIG – ahogyan a környezetében gyakran nevezik – életműve, újságírói és írói munkássága sokak számára ismert. Azért, hogy egy kicsit a privát szféráját is megismerjük, szerettem volna egy baráti beszélgetésre találkozni Benedek István Gábor feleségével, aki nemcsak élet-, hanem szellemi társa is volt Pistának.

Hajnalka első kérésre igent mondott. A találkozásunk helyszínéül az ismert Dunapark kávéházat választottuk meg, ahol Pisták szinte napi vendégek voltak. Ennek így szimbolikus jelentése is volt.

Pontosabban lett volna, mert Hajnalka egy órával a megbeszélte időpont előtt felhívott és lakásukba invitált. Oda, ahol BIG közel húsz éven át alkotott. Előtte a Belvárosban laktak, s a Dohány utcai zsinagógába jártak. Az elmúlt két évtizedben pedig a Csákyba.

Amikor Hajnalka körbevezetett a lakásban, láthattam: itt minden BIG emlékét idézi. Mindent úgy talál a látogató, ahogyan négy hónapja, Pista életének utolsó napján, 2022. szeptember 26-án volt. A nappali szoba tele könyvekkel. Az egyik komódon fénykép. Olyan kép, amelyet bármelyik oldalról néz

az ember, Pista mindig visszanéz rá. Egy másik kép egy újságkivágás, rajta BIG derűs, mosolygós fényképe alatt a Blikk szövege: „Szomorú véget ért az egyik legnagyobb kortárs magyar író, sztárújságíró élete”.

A nappaliban ülünk le beszélgetni. Egy asztalon Pista két könyve. Az egyik egy tárcákat tartalmazó kötet. Címe: Öt lövés a történelemre, a borítón Pista képével. A másik könyv címe: Bergen waltz, amely a 2011-ben megjelent novellás kötet angol nyelven 2022 szeptemberében kiadott változata. Talán az élet fintoraként Hajnalkát a BIG halálát követő napon hívta fel a hírrel a kiadó szerkesztője.

Ilyen előzmények után ültünk le beszélgetni Benedek István Gábor feleségével, akit véletlenül Benedek Istvánnénak tituláltam. Hajnalka azonban kijavított: ő nem Istvánné vagy István Gáborné, ő büszkén viseli az édesapja nevét is. Hivatalos neve: Benedekné Köves Hajnalka.

HOGYAN ISMERKEDETT MEG HAJNALKA ÉS PISTA?

Nagyon érdekelt, hogy hol és hogyan ismerkedett meg Hajnalka és Pista. A Magyar Kereskedelmi Kamarában találkoztak első alkalommal, ahol Hajnalka dolgozott a Sajtó és Tájékoztatási Főosztály Hungaropress Szerkesztőségének szerkesztőjeként. BIG, a Magyar Hírlap fiatal újságírója, több alkalommal is behozta egy-egy írását. Ezeket mások írásaival együtt hat nyelvre lefordították, és elküldték külföldi lapok számára. Szimpatikusnak találták egymást, de a kapcsolat megmaradt a szakmai kereteken belül. Ez a hatvanas-hetvenes években történt.

Később többször találkoztak rendezvényeken, hiszen a szerkesztői- újságírói szakmán belül maradtak mindketten. 1989-ben Hajnalka Moszkvába került sajtótanácsosi munkára, azonban a rendszerváltás kaotikus viszonyai miatt viszonylag rövid időn belül hazatért, és a Külügyminisztérium Sajtó Főosztályának helyettes vezetőjeként folytatta munkáját. BIG pedig a Magyarország c. hetilap főszerkesztő helyettese volt ekkor, majd alapító főszerkesztője lett a Tözsde Kurír c. folyóiratnak.

Hajnalka már évekkel korábban elvált előző férjétől, Pista pedig éppen válófélben volt. A kölcsönös szimpátia mind

HAJNALKÁVAL RENDEZVÉNYEN

nyilvánvalóbb lett, sőt annál több is. Egy életre szólóan. Így lett Hajnalka BIG házastársa, sok könyvének szerkesztője, gondozója. Amikor pedig BIG a Remény c. folyóirat alapító főszerkesztője lett, Hajnalka olvasószerkesztőként dolgozott mellette. Hiszen könyvkiadók volt szerkesztője és két kiadó igazgatójaként jól ismerte ezt a munkát.

A CSALÁD

A másik kérdéskör, amely a kérdezőt nagyon érdekelte, az Pista családja volt. Szülei vallásos zsidó családból származtak, s gyakorolták is a vallásukat. Magyarosítás előtt BIG édesapja Braun Hugó volt. Pista gyermekkorában családjával Tótkomlóson élt. Édesapja itt, majd később Orosházán a helyi malom gazdasági igazgatója volt. Érdekességként említi Hajnalka, hogy Pista anyai nagymamája szefárd családból származott, ami hatással volt a vallási életükre is. Ugyanis a zsidók az egykori Spanyolországban, még kiűzetésük előtt titkolni kényeszerültek vallásgyakorlásukat az inkvizíció miatt. Ezért a hölgyek az asztal alatt gyűjtöttak péntek estéknént gyertyát. Pista nagymamája ezt a szokását mindvégig megtartotta.

Pistának egy bátyja volt, aki hét évvel volt idősebb nála. S vele élete végéig szoros családi viszonyt ápolt. Ezt azonban nehezítette az a tény, hogy Pali 1956-ban cionista indíttatásból Izraelbe alijázott. Ott élt családjával 1997-ben bekövetkezett haláláig. Volt időszak, amikor a diplomáciai kapcsolatok hiányában nem is jöhetett Magyarországra. Romániában találtakoztak, ahová természetesen édesanyjuk is elkísérte Pistát.

Benedek Párol magánkiadású kötetrel emlékezett meg Pista és Hajnalka, valamint Pali két volt munkatársnője az Új Kelet-nél. Az már kevésbé magától értetődő, hogy a kiadást támogatta zsinagógai közösségünk egyik tagja, dr. Hersch Tamás is. Az ő kapcsolatának kialakulása Palival már egy másik történet.

Érdemes megemlíteni a családi vonatkozásoknál azt az ismertényt, hogy rokoni kötelék fűzte BIG-et Bródy Sándorhoz és az amerikai filmkirály Czukor Adolfhoz.

Ahogy Hajnalka elmondta nekem, Pistának egyetlen unokatestvére lakik Magyarországon, közös szülővárosukban, Tótkomlóson. A másik kettő Ausztráliában él, de a kapcsolat velük is folyamatos. Hajnalkának csak külföldön él három unokatestvére.

VALLÁS

Bár Pistát húsz éven át ismertem, kíváncsi voltam, valójában hogyan viszonyult a valláshoz. Rendszeresen találkoztam vele a Csákyban, főként péntek estéknént, a nagyünnepeken. Hajnalka is többségében vele volt. Ehhez a kérdéshez adódott egy konkrét kapaszkodóm: BIG az OR-ZSE elődjének, a Rabbi Szemináriumnak hallgatója volt. Igaz, csak egy évig. Így feltehettem Hajnalkának a kérdést: vajon ez a tény vallásosságából adódott-e. Közismert, hogy Scheiber Sándor a SOÁ-t követően újjá akarta éleszteni a zsidó vallási életet, s ehhez keresett intelligens fiatal zsidó embereket. Pista is jelentkezett, s termé-

szetesen felvették. De amint ez Hajnalka válaszából kiderült, a motiváció részben abból adódott, hogy a főiskolásokat nem vitték el katonának.

Pista egész életében nagyon jó zsidó volt, aki tisztelte a hagyományokat és fontosnak tartotta azok ápolását és megőrzését, aki igényelte a zsidó közeget, közösséget. Nem volt mindennapos vallásgyakorló, hiszen munkája ezt nem is tette lehetővé, de a szívében élete végéig őrizte a zsidóságát. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint hogy minden könyve a zsidóságról szól, ahhoz kötődik.

Leghíresebb novellás kötete, A komlói Tóra című könyve négy magyar kiadást ért meg, továbbá lefordították angol, szlovák és legutóbb spanyol nyelvre is. Az impozáns madridi bemutató igen emlékezetes.

UTCANÉV ÉS DÍSZPOLGÁRSÁG GERASDORFBAN

Az ehhez vezető út talán sokak számára ismert. A történet – két magyar gettó után – Debrecenben folytatódott 1944-ben, ahonnan a családot szerencsére nem Auschwitzba, hanem egy Ausztriába induló vonattal a Bécs-gerasdorfi lágerbe deportálták. Ott kerestek németül beszélőket, mert szükség volt néhány emberre az ott élő osztrák családoknál, persze alantas munkavégzésre. Pista édesanyja jelentkezett, s cselédnek felvették a Seidl családhoz, ahol a családfő pék volt. A háziasszony többek között szőnyegtisztítással bízta meg Braun Rózst, s azt az instrukciót adta neki, hogy ecetes vízzel tisztítsa ki a szőnyeget. Pista édesanyja megmagyarázta a ház asszonyának, hogy ez a módszer tönkre teszi az értékes szőnyeget, s a szappanos vizes tisztítást javasolta. Szó szót követetett, kiderült, hogy Rózsa asszony azért ismerte a szőnyegtisztítás fortélyát, mert Magyarországon nekik is voltak drága szőnyegek, tehát jobb módú polgári családban éltek. Ráadásul férje, Braun Hugó a tótkomlói malom gazdasági igazgatójaként Bécsbe is szállított a kiváló minőségű lisztből. A háziasszony férje, a pék, pedig ismerte is őt.

Ezután a család és Braun Rózsa kapcsolata megváltozott. Ennek az lett az eredménye, hogy amikor Seidlné megtudta, hogy a transzport egy-két napon belül tovább indul Bergen Belsenbe, a haláltáborba, Seidlné meleg ruhákkal látta el Rózst, hogy családja ne fagyjon meg a hidegben Németországban.

Érdekes, hogy BIG édesapja, aki munkaszolgálat miatt nem volt velük, a bergen belseni táborban látta viszont családját.

Hetven évvel később telefonhívás érkezett a gerasdorfi polgármesteri hivatalból Pista részére. Hajnalka vette fel a telefont. Az alpolgármester angolul közölte, hogy Budapestre utaznának Pistáékhoz. Időközben ugyanis különböző forrásokból eljutott a gerasdorfiakhoz a fenti történet, s erről akartak beszélgetni BIG-gel.

Az eredmény: Pista édesanyjáról utcát neveztek el a Bécs külvárosi kerületéből időközben városi státuszt elnyert településen, később pedig Bécs–Gerasdorf díszpolgárává avatták

Pistát. Végül a Geiger András féle Mensch Alapítvány „Mensch díjat” adományozott Gerasdorfnak, valamint polgármesterének és helyettesének. (*BIG is megkapta ezt korábban! – a szerk.*) Ezen az ünnepségen részt vett sok más személy mellett Tótkomlós polgármestere is.

Ez utóbbi kapcsolat virágba borult: Gerasdorf és Tótkomlós azóta testvérvárosok lettek. Sajnos az erről szóló dokumentum aláírásánál Pista betegsége miatt már nem lehetett jelen. És még egy szomorú adalék: a Seidl család legkisebb gyermeke, aki részese volt a gerasdorfi történetnek, azon a napon halt meg, amikor Benedek István Gábort temették. 2022. október 14-én.

A Seidl és Braun család kapcsolatának alapját tehát a szönyegek jelentették. Erről BIG egy novellában emlékezett meg: „A négy perzsaszőnyeg” címmel.

Benedek István Gábor

Zsidó krémes

Az elegáns kötet – Vén Zoltán grafikus művész rajzaival – a Tevan Alapítvány égisze alatt a 2016-os év tavaszi ünnepi könyvhetére jelent meg. Az eseményen a Láng Téka könyvesbolt a Pozsonyi úton külön vasárnapi értékesítést rendezett, ahol a szerző dedikált, és ahol a szerző barátai, kollegái, hűséges olvasói közül mintegy százan jelentek meg.

Az író az amúgy zsúfolt boltban nem mondott beszédet, mi több, mások sem üdvözölték hangos szóval, amit elsősorban úgy és azzal pótoltak, hogy BIG a maga monológját részletekben mesélte, mondta el.

A cselekmény időpontja többször szóba került, hiszen BIG hangsúlyosan húzza alá, hogy Weis Guba nevű főhőse 1969-ben kapott lakást a hitközségtől, és hogy a történet háttérében ha másként nem, hát tudat alatt, mindenképpen ott lebeg az amerikai Apolló holdhódító rakéta fellövése és Armstrongék csodálatos úttörő sétája a szomszédos égitesten. Szóval, erről van szó! A hatvanas évekről. A magyarországi zsidóság, amelyet a náci és nyilas idők barbarizmusa csaknem teljesen kiűtött, megsemmisített, lassan kezdte összeszedni magát. BIG nem a politikai élet társadalmi közegébe vezeti el az olvasóit, sőt még csak nem is a magasan kvalifikált értelmiségiek körébe, hanem kifejezetten a „kis” zsidók soraiba.

Ezeknek egyetlen percre sem jutott az eszükbe, hogy elhagyják ősi vallásukat, netán megmártózzanak a hatalom szívet-lelket átmosó vizében, hanem őrizték megörökölt hagyományait, vigyázták azt az ismeretet, azt a zsidó életet, ami nekik megmaradt.

BIG felmutat néhány kiemelkedő zsidó sorsot és személyt. Köztük olyan embereket, akik egy darabig beolvad-

Benedek István Gábor valamivel több, mint egy hónappal 85. születésnapja előtt visszaadta lelkét a Teremtőjének. Temetésén Dr. Schöner Alfréd főrabbi betegsége miatt nem tudott részt venni, de Kardos Péter főrabbi ott elmondta a Csáky főrabbijának ez alkalomra írt gondolatait, azokat is belefoglalva gyászbeszédébe. Ezekkel is szeretnénk Pistára emlékezni.

Ezt követően szeretnénk ismét megjelentetni BIG azon írásait, amelyeket kifejezetten a Hegedűs-Csáky Körzeti Hírmondó számára írt. Az utolsó elkészítésével sietett, hogy még legyen módja befejezni.

Benedek Köves Hajnalkának Pista volt A CSALÁDJÁ. Nekünk pedig a hittestvérünk, barátunk.

Benedek István Gábor emlékét közösségünkben megőrizzük, hozzánk tartozott.

tak a párt- és állami nomenklatúrába, de aztán valahogy, valamiért kiábrándultak a hivatalos világból.

Jelképes alak lehetne Beck Salamon jogász professzor, aki ködös módon szökött meg az obudai téglagyár szigorúan őrzött gettójából. A jeles tanár fénykorában nemzetközi rangú jogi tekintély volt, és mint ilyen, ő készítette el az egyiptomi alkirály által megrendelt – immár nem angol szellemű – alkotmány szövegét. Beck, jóllehet mindig elkísérte barátját és régi kollégáját a zsinagógába, de oda már ateistaként nem ment be, inkább leült a bejárat mellett, és megvárta az utolsó kaddist, hogy aztán együtt menjenek haza.

BIG tehát a magyarországi csonka zsidóság egyfajta krónikáját írta meg a Zsidó krémes című könyvében. Fontos személy a könyv szereplői közül Scheiber Sándor alakja. Ebben az időben a magyar zsidóság egyes számú zsidó vezetője, hiszen tiszte szerint ő volt a Rabbiképző Szeminárium vezetője. Vonzó személyisége jelkép és példakép.

De nemcsak növendékei rajongtak érte, hanem széleskörű tisztelői is. A regényben feltűnik Nemes Bálint író alakja, akinek egyik zsidó tárgyú novelláját Scheiber leköszölte az évente egyszer megjelenő Évkönyv című kiadványában. Az írást Dan Orfy izraeli újságíró és író héberre fordította, amit elolvasott egy jeles amerikai író, aki azt angolra fordítva felajánlotta egy filmgyár számára. A Delta Pictures pedig bejelentette: a történetet szalagra veszi. A hír nem sokkal később megjelent a budapesti Esti Hírlapban.

És itt következett be a baj. A filmgyár főigazgatója beidézte a neves író (áruljuk itt el: igazi nevén Solymár József kollegánkról van szó), s hogy az ügyből miért nem lett politikai-

belügyi ügy, az talán csak a véletlennek köszönhető. Vagyis a hatvanas évek csendes békéje kizárólag a felszínen volt az. Mert a mélyben – a zsidó élet járda alatti részén – mindenféle dolgok előfordulhattak.

A Zsidó krémes tehát a mi zsidó életünk kis tükre. A magyarországi közösség ugyanis már nemcsak a holokauszton volt túl, hanem 1956-on is. Amikor bizony sokan elmentek, és ők a zsidó élet megoldását az itthon maradottakra bízták.

1969-re, azaz amikor az Apollo 11-et fellőtték, a magyarországi zsinagógákban még volt némi élet, talán csak a gyerekek nevetése hiányzott, de az nagyon, s ki-ki próbálta fenntartani magát a jövőre. Amiről senki nem tudta, hogy az miként fog majd festeni.

Magyarországon Izrael nevét akkor még ki sem lehetett ejteni, de azért Nyugatról már kezdtek hazalátogatni az

Amerikába, Ausztráliába, Angliába, Svédországba került zsidók. És ha lassan is, de kezdtek erősíteni az itteni rokonaikban a jó jövő reményét.

Egy szó, mint száz: erről az időszakról szól a Zsidó krémes, amelynek eredetijét a Melbourne-ben élő Gold (Buchbinder) Ági sütötte – süti mind a mai napig. És ez a krémes olyan, mint a mi vallási életünk. Alul szilárd, több lappal sült tészta, amelyen több rétegben kerül a tojássárgájával kikevert tejszínes, vaníliás krém és hab, hogy aztán mindezt lefedje a finom, ropogósra sült fedő krémeslap. (Az eredeti recept ott olvasható a könyvben.)

A nosztalgia, a zsidó élet iránti őszinte szeretetet – és persze az olvasást – a szerkesztőség és a szerző őszintén köszöni!

Benedek István Gábor

Rövidhullám a 33,33-ason

Legkorábbi emlékeim a negyvenes esztendő elejéről valók, Tótkomlósról. Ahol ez a szó – Izrael – kizárólag tórai kifejezés volt, továbbá kegyes főnév az imakönyvből. De semmiképpen nem formált megteremtendő államot politikai intézményrendszerrel, világi törvényekkel, kiterjedt nemzetközi kapcsolatokkal. S még csak országot sem jelentett, határokkal, fővárossal, idegenforgalmi propagandával és Agnon-díjjal.

Szülőfalum mintegy kétszáz ortodox zsidóját nem érintette meg Herzl Tivadar álma, a chászid kivándorlási láz pedig elkerülte őket. Palesztina – az más! A különböző gyűjtési akciók közül a Keren Kájemesz volt a legismertebb; kék színű perselye a Jordánnal, a Kinerettel, a Holt- és Földközi-tenger rajzolatával, ott függött a mi konyhánkban is.

Megrendítő jelenet tűnik fel előttem. Kis közösségünkben meghalt valaki. A szombati Tóra-olvasáskor úgy emlékeztek meg róla, hogy kézről kézre járt a másnapi temetés fontos kelléke, egy kis vászonzacskó, benne maréknyi föld, amely Erecből, pontosabban Erec Jisráelből érkezett. Hogy halottunk feje alatt hirdesse: amíg eljön értünk az isteni jussunkhoz visszavezető Messiás, addig se nélkülözze az ősi haza kicsinyke darabját. A zacskó tartalma agyag volt, darabos, vacak föld, inkább márgás közúzalek. Szégyenem, lebecsülésem oka: szülőfalumban a zsíros feketeföld Magyarország legeslegjobb búzáját termette. De amit akkor még nem tudtam: a földhöz hit és odaadás is kell. Ami már majdnem annyi, mint a megváltás.

A hosszú vonatszerelvény 1944. november elején érkezett velünk Bergen Belsenbe. Tavasz óta megjártuk már a magyar gettókat és az ausztriai lágereket, hogy aztán itt, a Hannover közeli szász erdők szörnyű mélyén várjuk ismeretlen sorsunkat. A magyarok a két óriási (a XI-es és a XII-es) barakkban jó néhány lengyel családdal kerültek össze, s mintegy félszáznyi holland deportálttal. Hogy melyik csoportban élt és lobogott a cionizmus lángja, nem tudom. Amit emlékezetem megőrzött, az néhány verssor. Inkább egy-két taktus, valamely indulókból.

A szavakat nem értettem, de a bennük testet öltő szabadság, s a remény a másféle életre megérintett. Hadd mondjam el gyorsan: ott Bergenben az esetleges túlélés utáni időkre szóba jöhető élettér meglehetősen ködös volt. Hogy Magyarországra visszamehetünk-e, az éppoly képtelennek tűnt föl, mint az, hogy Németországban maradjunk. Persze, Palesztina neve előjött, de realitásnak inkább Madagaszkár tetszett. Az óriási sziget. Ahol a tengertől határoltan, elkülönítetten ugyan, de megmaradhatunk. Az nem tűnt föl nekem, hogy bár romantikus helyszín rajzolódt ki Madagaszkáron, de énekelni a zsidók csak és kizárólagosan Erec Jisráelről énekeltek...

Mire 1945 nyarán hazaérkeztünk, Izrael ha nem is áltamként, országként, de zsidó hazaként már létezett. Terézínből elindult szerelvényünk néhány órán át a Ferenc Ferdinánd hídnál várt a továbbhaladás jelére, s a veszteglő

vasonokat lelkes cionista agitátorok lepték el. Rövid látogatásuk valóságos nyelvtaufolyammal ért fel: alija, kibuc, Szochnut, Dror Habonim, Somér Hácáir, pluga – azt hiszem, ezek voltak az első, a legelső szavak. Aztán később az orosházi zsinagógába Bárci-Kohn Simi kántor rokonom jóvoltából valósággal beköltöztek az agitátorok, és a révükön sokan útra is keltek. Akadtak persze “vonat- és hajóváltók” – ők a végén Amerikában, Ausztráliában kötöttek ki, de ez nem érdekes. Életünk döntő mozzanata Izrael lett.

Akiket a kor másik nagy eszméje, a proletár internacionalizmus ejtett rabul, azok kezdetben együtt meneteltek a cionistákkal. Ó, boldog hónapok! Hiszen a függetlenségi háború a brit imperializmus ellen folyt, ez pedig igen csak tetszett Józsi bácsinak, a Szovjetunióknak. Olyannyira, hogy Moszkvában szemet hunytak az úgymond illegális kivándorlás fölött, alighanem fegyvereket is exportáltak, s amikor eljött az ENSZ-ben a szavazás órája, jószerével elsőként adták voksukat az önálló Izraelre.

Aztán... aztán minden a visszájára fordult. És pocsekul alakult a történelem. De ez már egy másik fejezet. A zsidó emberek szívébe mindenesetre végérvényesen beköltözött Izrael, immáron az állam is, az ország is. Ez az újabban divatos kifejezés: “kettős identitás” a kilencvenes évek elejéig nem igen volt használatos. Az életérzés azonban létezett, s még akkor is megvolt, sőt erősödött, amikor reménye sem látszott annak, hogy egyszer hangosan és nyíltan kifejezésre juthat.

Pali testvérem 1957 januárjában lépett le Haifán a hajóról. Rövid téblábolás után eljutott az Új Kelet című napilaphoz, ahol sok éven át dolgozott. Mondhatnám, nagy

korszak krónikása lett. Miközben a világ Izrael körül megbolondult. Másfél évtizedig nem is találkozhattunk. Aztán éveken át csak Romániában. S amikor már beutazhatott Magyarországra, levelezéseinkben akkor is erősen megszírtük a mondatokat. Egy ízben azt írta Kecskeméten élő idős, özvegy édesanyánknak, aki rettenetesen vágyódott elsőszülött fia után, hogy csak azért vállalta el egy kulturális rovat vezetését az Izraeli Rádió magyar adásában, hogy pusztán a hangjával, a hangja színével is elmondhassa gyermeki szeretetét a mamának.

Anyánk ettől az időtől estéről estére ott ült a készülék előtt, és rossz kis ujjával csavargatta a gombokat. Akkor még nem léteztek digitális készülékek, következésképp a hullámsáv örökösen elmozdult, és csak a szörnyűséges égi zajok hallatszottak a hangszóróból. Mígnem vettem egy „külön” rádiót. Akár a sors tréfájának is tekinthetjük, hogy a szovjet gyártmányú készülék sávválasztóját pontosan beállítottam a 33,33-as hullámhossz pontjára – ezt a vonalat körömlakkal külön meg is jelöltem –, és így háromnegyed hétkor anyánknak csak kattintania kellett az egyik gombbal, és máris szólt a Kol Jiszráel.

Édesanyánk azóta már az igazi éteri világban idézi föl fiai valaha volt hangját, a régi rádió viszont ott áll pesti konyhánkban, lényegében pontosan a Keren Kájemesz persely helyén, és tanúsítja egyfelől, hogy az igazán fontos dolgok mindenkor fölcserélhetők, másfelől annak a bizonyos kettős kötődésnek a meglétét is, amelynek létjogosultságát az élet szolgáltatja.

(Az *Öt lövés a történelemre c. kötetből*)

Benedek István Gábor

Részlet az *Európa Keringő c. műből*

15. fejezet

A Kálmán család megpróbáltatásai – A Maestro alkalmazottai is fasizálódtak – A náci Vera ékszerreire pályáznak – A Führer személyes ajánlata

Skizofrén helyzet alakult ki. Mindenki félt, hiszen a világ eseményei semmi jót nem ígértek. Ugyanakkor hihetetlen volt felfogni, elhinni, hogy a Habsburgok gemütlichkeit világa, az operettek andalító zenéje, a kávéházak békés hangulata – ez a kellemes, élni való világ – csak úgy elmúlik, véget ér.

Kálmán Imre felesége, Vera, és gyermekeik, immáron Károly, Lilly (Elisabeth) és Yvonne már csomagoltak. Az operettszerzőnek élő kapcsolatai voltak a francia zenei élettel, színházakkal; korábban többször mutattak be darabot, da-

rabokat tőle. Most szeretne volna bemutatni A Montmartre-ibolya című művét, talán az Ördöglovast is, de fogalma sem volt, hogy ebben a háborús és gyűlölködő világban miként alakulnak a dolgai.

Két tüske hatolt a Maestro szívébe. Az egyik, hogy sofőrje, a Renault vezetője, akit valamikor a Bécsi Autóklub titkára küldött hozzá – a villájában neki és feleségének lakást is adott az alagsorban, az Anschluss után belépett a náci párt ausztriai rohamosztágába, majd közölte Kálmán Imrével, hogy a múlt héten az NSDAP személyes küldönce lett, valamint szeretné, ha a Maestro felemelné a javadalmazását. – Mennyivel? – kérdezte Kálmán Imre.

1250 schillingről 1500 schillingre.
Kálmánnak a szeme sem rebtent.

– Rendben van – felelte, majd megfordult, és elment.

A másik, hogy a kertészük felmondott, és végkielégítést kért. Ő eredendően a német véderő egyetlen osztrák katonai ejtőernyőse volt, de most Németországban leszerződött, és hivatásos deszantos lett. Így osztrák ügyeit felszámolja, tehát kivonul a Kálmán-családból.

A Maestro 100 schilling végkielégítést adott a kertésznek, és ezzel útjaik elváltak.

Az új hatalmi rend másik vonulata komolyabb fajsúlyú volt. A Gestapo politikai osztálya közölte a zeneszerzővel, hogy Ernst Kaltenbrunner, a német főkonzulátus vezetője, biztonsági államtitkár, magához kérte Kálmán Imrét azzal, hogy a hivatalába vigye be az útlevelét. Miután a zeneszerzőnek április első napjaiban, egy ottani premierjére, Londonba kellett utaznia, számára ez nem egyszerű fenyegetés volt.

Kaltenbrunner helyettesével beszélt. Még nem tört ki a világháború, legfeljebb az újságokban álltak egymással szemben egyfelől az aljas hazugságok és a fenyegetőzések, valamint a másik oldal, az európai igazság. A német és az osztrák lapok zsidóellenes szörnyűségei nem ismertek határt, a már-már trágár kifejezések egymásba értek, fokozhatatlannak bizonyultak.

– Miért megy maga az angolokhoz? – kérdezte a magas rangú náci tiszt.

– A Marica grófnő című darabomnak Birminghamben április 4-én, Londonban pedig április 25-én lesz a bemutatója. Jelezték, hogy mindkét előadásom magas rangú brit kulturális személyiségek is jelen lesznek. Úgy illik, hogy ilyenkor a premieren a szerző jelen van.

– Nem valami mocskos zsidó darabról van szó? – kérdezte a helyettes. Nem mintha érdekelne, de tudom, ha egy zsidó bármit is ír, abból kitetszik az ő jordáni érdekvilága.

Kálmán Imre csak némán meghajolt, de nem válaszolt az elhárítási vezetőnek.

A következő napokban folytatódott a hatalmi harc a Maestro ellen. Adócsalással vádolták, fiktív tartozásokkal léptek fel ellene az SS-hez tartozó cégek, és ezek nem is voltak kis összegek. Kálmán egyik régi híve a tisztviselői karból elárulta, hogy az NSDAP, tehát a náci párt berkeiben úgy tudják, hogy Kálmán Imrétől közel 2,5 millió schillingnyi zsidó adót kell behajtani, kell keresni Vera fantasztikus, legendás értékű ékszereit, meg amelyeket bizonyára eldugtak valahová.

Kálmán nem fűzött kommentárt a pletykához, körülbelül az inkvizíció is így járt el a gazdag spanyolországi, szefárdi zsidókkal.

A következő lépés volt, hogy német követségről két egyenruhás férfi kereste fel.

– A Führer személyesen írt Önnek – mondta az egyik. Amennyiben kitölti a mellékelt adatlapot, Adolf Hitler tisz-

teletbeli árává fogadja a családjával együtt, ahogyan tette azt Lehar Ferenc feleségével is.

– Mennyi idő áll a rendelkezésemre? – kérdezte a Maestro.

– Holnap délelőtt futárt küldünk a kitöltött iratért – hangzott az utasítás.

Amikor távoztak, Kálmán Imre a kandalló tüzebe dobta a Führer levelét.

– Ezt jól tetted – dicsérte meg a férjét Vera.

Egész este és éjjel csomagoltak, Pervich Mária segítette. Imre a kottáit és azok verzióit mentette a bőröndjébe, valamint a szövegváltozatokat a zenés versekhez. Elvittek néhány kisebb változatot Bolmányi Ferenc régi rajzaiból is, amelyeket a magyar piktor – évekkal előbb – Vera portréjához készített. A festményt magát már korábban Párizsba küldték. A gyerekek és felesége ruhatárából is elvittek három-négy bőröndnyit. Úgy tervezték, Franciaországba mennek.

16. fejezet

Náci megszállás a Zacherben – Találkozás Horthy Istvánnal – Telefonbeszélgetés a főkormányzóval

Vera, Bécs német megszállása másnapjának reggelén, örült telefonálásba kezdett. Viszont, ahogy meghallották a hangját, letették a kagylót. Férfiak, akik korábban szívesen beszéltek, találkoztak vele, most zavartan hallgattak, morogtak valami búcsút, és megszakították a vonalat.

Eszébe jutott, hogy egy ismerősétől azt hallotta, Bécsben van most valaki, aki neki fontos lehet. Ez az illető nem volt más, mint Horthy István, a magyar főkormányzó idősebbik fia, a MÁV elnöke.

Ha a kegyelmes méltóság Bécsbe érkezett, kizárólag egyetlen hotelben szállhatott meg, ez pedig az elegáns Sacher. Vera oda telefonált. Szerencséjére a hívást a központ azonnal kapcsolta.

István vette fel a kagylót. Bemutatkozott. Vera is bemondta a nevét. A férfi örömkialtását, annak zenci modulációját Kálmán Imre felesége pontosan érzékelte.

Úgy alakultak a dolgok – kezdte Vera –, hogy szívesen találkoznék önnel. Ha ez önnek megfelel, a hotel halljában fél tizenkettőkor szívesen megvárnám.

A főkormányzó-helyettes azonnal igent mondott. Mindig szívesen találkozott Kálmán Imrénével, lenyűgözte a hölgy intelligenciája, modora, bája, vonzó nőiessége. Vera tudta, hogy férje színházi próba után a bankban bonyolult, tehát hosszú ügyleteket intéz, hiszen ki kell védenie a bécsi náci vezér, Kaltenbrunner durva szorongatásait. Vera kivételes gondossággal öltözködött délidőre, ebédre, délutánra.

Benedek István Gábor

Az új Ausztria egy városának sajátos történelme

Sokféle Ausztria van, és a történelem valamennyiünkben felülírja az iskolában tanultakat. Az Osztrák-Magyar Monarchia még szüleink életére is jócskán hatást gyakorolt. Amikor testvéremmel a világba léptünk, más Németország határozta meg Európa sorsát. Berlin fegyverkezett, megtámadta Cseh-szlovákiát, lerohanta Lengyelországot, majd a Szovjetuniót.

Horthy rendjében félelembe, rettegésbe ejtették a magyar zsidóságot. Apánk háromszor vonult be munkaszolgálatra, bennünket gettóba tereltek, majd 1944 nyarán Ausztriába hurcoltak. Bécs határában, a gerasdorfi lágérben a tótkomlói zsidó nőket mezőgazdasági munkára osztották be. Anyám például répát egyelt egy vállalkozó földjén. Egy hétnyi idő után váratlanul behívatta a lagerführer.

– Maga tud egy kicsit németül. Elmegy Seidlék lakására. A pék feleségénél nagytakarítás lesz, és maga dolgozik nekik. Padlót mos, szőnyeget tisztít, a függönyöket rendezi.

Anyánk már megedződött a lágérben, tudomásul vette a parancsot.

A pékné azért még pontosította az utasítást. Például elmondta: a szőnyeget ecettel kell dörzsölni. Mama finoman tiltakozott: az ecet kimarja a finom perzsák színét, deformálja a gyapjúsálakat.

Seidlné este már elégedett volt anyámmal. Küldött zsemliét a gyerekeknek jutalomból. És vasárnap anyámat bátyámmal és velem együtt reggelire hívott a nyári konyhába. Hogyan várt bennünket? Kakaóval, kaláccsal, felvágottakkal! Az asztalt pedig fehér damasztal terítették. Ilyen kedvességet elhagyott magyarországi otthonunk óta nem tapasztaltunk.

Néhány percre bejött a pék is. Elmesélte, hogy apám cége, a Pipis Malom szállította az Anker vállalatnak ide, Bécsbe a nullás, finomlisztet. A Seidl Pékség is Magyarországról hozatta a kalács- és rétes alapanyagot; nagyon meg voltak elégedve!

És ezzel távozott is. Este a búcsúnál a pékné anyámnak kövér csomagot adott át.

– Holnapután magukat továbbviszik Észak-Németországba, ott jóval hidegebb lesz, mint itt, Bécsben. Becsomagoltam a fiamtól néhány kinőtt, melegebb holmit. Higgye el, jól tudják majd használni azokat. A munkáját, kivált a jó tanácsát, őszintén köszönöm, a férjem nevében is.

Hát, ennyi volt. Másnap a magyar zsidókat bevagonírozták Bergen Belsenbe.

Amikor 1945 augusztusában, a deportálásból, hazatértünk Tótkomlóra, anyám levelet írt Ausztriába, megköszönve a

pék családjának, amit értünk tettek. Seidlék címét pontosan tudta. Pár hét múlva megjött a válasz is. A pékné megírta: idősebb fia Sztálingrádnál elesett. A középső gyerek most egy kenyérgyárban dolgozik, a legkisebb, Helmuth, még tanul. De ha már levelet írt nekünk, kedves Braunné, tegyen meg egy szívességet: igazoltassa a szovjet parancsnoksággal, hogy mi magukkal, a zsidó foglyokkal emberségesek voltunk. Élelmet, ruhát adtunk. Mi ezt a levelet bemutatjuk az itteni szovjet parancsnokságnak.

Anyám ugyan oroszul nem tudott, de szlovákul annál jobban. Az oroszok pedig jól értették a tót nyelvet, és így a második levél is elment Gerasdorfbra.

Hetven évvel később a feleségemmel éppen beléptünk az Írók Boltjába, amikor a zsebemben megszólalt a mobiltelefonom. Egy férfi hívott Bécsből. Azt kérdezte: találkozhatnánk-e Budapesten? Mert Bécs-Gerasdorf polgármestere és ő, a helyettese meglátogatnának bennünket a lakásunkon.

– Miről van szó? – kérdeztem.

– Szeretnénk, ha beszélne nekünk a hajdani lágerről. Azt az utcát pedig, ahol önök a náci lágér foglyai voltak, az ön édesanyjáról szeretnénk elnevezni – felelte. És felavatni egy emlékművet a hajdani lágér lakóinak tiszteletére.

– Ez igazán megtisztelő, de szinte hihetetlen...

– Ne csodálkozzon, én Gerasdorf alpolgármestere vagyok, és egyben az Európai Unió képviselője is a Néppárt frakcióban, brüsszeli székhellyel. Örülnénk, ha Budapesten találkozhatnánk.

Hát így kezdődött, majd a viszont-vizit jegyében az osztályok úgy döntöttek: én, az író Wien-Gerasdorf díszpolgára leszek.

2022. május 16-án délután négy órakor a bécs-gerasdorfi Városházán nagy ünnepséget rendeztek. Meghívták a környéki települések tisztelt polgármestereit, a régiek közül is, Ausztria néhány érintett politikai vezetőjét, nagyköveteiket és más jeles vendégeket. Ugyanis a Nemzetközi Mensch Alapítvány részéről Steven Geiger Mensch-díjjal tüntette ki posthumus Seidl Annát, a hajdani pék feleségét. Ugyanebben a rangos kitüntetésben részesült Alexander Vojta polgármester és Lukas Mandl, a helyettese. Az eseményen jelen volt Zsura Zoltán, Tótkomlós város polgármestere is, hogy a magyar és az osztrák város „testvérvárosi szerződését” aláírják. Az ünnepséget a bécsi és a magyar televízió is közvetítette.

Ez már más, új fejezet kezdete Ausztria történetében.

Őrizzük meg ilyennek sokáig!

BIG emlékezete

Covid fogságom nem teszi lehetővé, hogy én is búcsúztathassam a kiváló iskolatársat, a nagyszerű barátot és kitűnő író, újságíró, a Hegedűs Gyula utcai zsinagóga oszlopos tagját. Egész közösségünk gyászol velem együtt.

Itt közlöm Benedek István Gábor legutolsó, az angol fordításban halála napján megjelent könyvéhez általam írt előszót. Emlékezve Rá, ebből idézek.

Távozása pótolhatatlan úrt teremtett.

Jehi zichró báruch! Legyen áldott az emléke!

Példakép volt, egyike a legnemesebbeknek...

„Benedek István Gábor gazdag újságírói, írói munkássága önmagáért beszél. E sorok írójának lelkületéhez különösen közel áll Salamon király Énekek énekének hexametereiben újraálmódott, gyönyörű fordítása. Szerkesztőként, főszerkesztőként mindig rajta tartotta a kezét a társadalom

érverésén. Hosszú évtizedeken keresztül húzóóó újságírói munkássága magán hordozta a kritikai észrevételek attribútumait, és a jobbítás szándéka érdekében megmutatta a kivezető utat. A Magyar Újságíró Szövetségben eltöltött dolgos éveit generációknak adtak lelki, szellemi, racionális útmutatást.

Szépirodalmi munkálkodásában a hazai klasszikus novella irodalom méltó követője. Regényei önmagukban is maradandó alkotások.

A Magyar Rádió és Televízió szívesen látott vendége, elismert dokumentumfilm.

1992 óta is folyamatosan kreatív, mint a Remény című zsidó társadalmi, közéleti, kulturális folyóirat írója és főszerkesztője, a magyar zsidó szellemi történet kitűnő sorozatainak méltó folytatója.”

Schöner Alfréd

Ovinu málkénu!

Kardos Péter főrabbi gyászbeszéde. Elhangzott Benedek István Gábor temetésén 2022. október 16-án

OVINU MÁLKÉNU!

KOSZVÉNU BÖSZÉFER CHÁJIM TAJVIM!

Atyánk, királyunk! Írj be bennünket az Élet könyvébe! Amikor az ítélet napján így könyörgtünk az Örökkévalóhoz – Ő akkor halt meg. OVINU MÁLKÉNU! PÖSZÁCH SÁRÉ SOMÁJIM LISZFILOSZÉNU! Atyánk, királyunk! Nyisd meg az Ég kapuit imáink előtt! Amikor az ítélet napján ehhez a mondathoz értünk, NEKI is megnyíltak az Ég kapui, hogy beléphessen, és hagyományunk szerint érdemei, jó cselekedetei elkísérték Őt és tanúskodnak mellette. Érdemtelen és méltatlan szenvedés kísérte élete utolsó hónapjait. VÓHO-FÁCHTI CHÁGÉHEM LŐÉVEL. Ünnepeiteket gyásszá változtatom – mondja a próféta. És íme: megvalósult a prófécia! A komlósi tórák is fehérbe, a zsidó gyász színébe öltöztek. A Világ születésnapján halt meg. Miközben ott álltunk halotti ruhánkban a zsinagógában, Ő már készülődött az Örök Bíró elé. Most ugyanolyan ruhában van, amilyenben mi voltunk néhány nappal ezelőtt, jom kippurkor. Amikor meglátogattam Őt a kórházban, a múlttól is beszélgettünk. Arról, hogy kerek 65 esztendeje együtt kezdtük a rabbiképzőt Scheiber Sándor óvó szeretete mellett. Arról, hogy a 60-as évek legelőjén egy reggel Scheiber belépett a tanterembe, és arcán

valami tőle szokatlan örömmel csak ennyit mondott: Az izraeliek elfogták Eichmannt! Arról, hogy a következő péntek estére a csodálatosan szép Bocskai úti zsinagógába delegálták, ahol papír és jegyzet nélkül egy 50 perces beszédet tartott nyomdakészen az aktuális eseményről. Arról, hogy emlékezetében hogyan éledtek újjá akkor a Bergen-Belsenben átélt borzalmak. Arról, hogy kapcsolatunk közel 7 évtizede alatt soha nem hallottam, hogy rosszat mondott volna bárkiről. És azt sem, hogy Rá akár csak neheztelt volna is bárki. Arról, hogy az igazi otthona a szűk Lipótváros volt. A Pozsonyi úton úgy tűnt, hogy mindenkit ismer, és mindenki ismeri. Az egykori szeminaristából a magyar zsidóság krónikása lett. Társának, Hajnalkának szívében és lelkében most elvonulhatnak az együtt töltött esztendőik eseményei, hétköznapi és ünnepek egyaránt. Egy csupa mosoly, egy zsigerből kedves ember ment el közülünk. Anekdotáinak sokasága, irodalmi műveinek tucatjai, a jóízű beszélgetések élményei – mindezek együtt segítenek bennünket a szomorúság elviselésében. Hogy eltávozni eltávozhatott. De meghalni nem halhat meg. Nyugodj békében, Pista, mi pedig tovább próbálkozunk azzal, hogy olyanok legyünk, amilyen Te voltál! OVINU MÁLKÉNU! Atyánk, királyunk! Adj békés nyugodalmat Benedek István Gábornak, vigaszt pedig nekünk, barátainak.

Léch bösolajm SMUÉL BEN ÁVRÓCHOM CVI.